

Materiały

Materiał o stalinizmie

A. Proces szesnastu.

Mimo ewidentnej walki Armii Czerwonej i NKWD z AK, przywódcy polskiego państwa podziemnego liczyli na znalezienie kompromisu ze stroną radziecką. Rzeczywiście, w **marcu 1945 r.** przyjęli zaproszenie na rozmowy od generała Iwanowa (pod tym pseudonimem ukrywał się Iwan Sierow). Szesnastu (w tym dowódcę AK gen. Leopolda Okulickiego i Delegata Rządu na Kraj Jana S. Jankowskiego) przywódców aresztowano i uprowadzono do Moskwy. Kiedy kończył się ich proces, w sali obok osiągnięto porozumienie w sprawie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej.

B. Wybory i rozprawa z PSL.

Techniki zastraszania, uzupełnione o pacyfikację wsi, mordowanie działaczy przez „nieznanych sprawców”, unieważnianie list wyborczych PSL (co piątej!) wykorzystano przy wyborach z dnia 19 stycznia 1947 r. „Przydał się” też nacisk ZSRR, który spowodował, że państwa zachodnie nie przysłały na wybory swych obserwatorów. Oczywiście przybyli też „radzieccy specjaliści” z Pałkinem na czele. Partie związane z PPR poszły do wyborów w bloku (tzw. „Blok Demokratyczny”). Oficjalnie frekwencja wyniosła 90%, z tego 80% głosów miało paść na Blok Demokratyczny, a 10% na PSL i 5% na SP. W wyniku skrajnego fałszerstwa powstała więc miażdżąca większość parlamentarna, która wybrała na prezydenta oficjalnie „bezpartyjnego” prezydenta KRN - Bolesława Bieruta. Premierem został Józef Cyrankiewicz z PPS. Rozpoczęły się niewybredne ataki na Mikołajczyka, interpelacje posłów PSL były ignorowane. W październiku 1947 lider PSL na wieść o grożącym mu aresztowaniu i pokazowym procesie opuścił kraj. *Inni czołowi politycy PSL trafili do więzień. W 1948 z blisko milionowej partii wskutek zniechęcenia do niepowodzeń politycznych i zastraszania przez UB zostało 30 tysięcy. Rok później włączono PSL do SL, tworząc Zjednoczone Stronnictwo Ludowe. Wcześniej grupa Widy-Wirskiego doprowadziła do rozkładu SP, którego resztki włączono w 1950 r do SD. Opozycja legalna przestała istnieć.*

C. „Żołnierze wyklęci”.

Aresztowanie „szesnastu” było ciosem dla polskiego podziemia. Jeszcze gorsze skutki miało cofnięcie uznania przez mocarstwa zachodnie rządowi Arciszewskiego – rozwiązana została poakowska Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj. Mimo to w lasach pozostawały oddziały i powstawały organizacje, których celem była walka o niepodległość.

Nie wszystkie organizacje konspiracyjne byłych żołnierzy AK zakładały walkę zbrojną. Kierownictwo najsilniejszej z nich, Ruchu Oporu bez Walki i Dywersji Wolność i Niezawisłość (WiN) uważało, że należy zaprzestać zbrojnego oporu. *Stawiano na działalność polityczną. Kolejne zarządy WiN-u przedstawia tabela:*

nr zarządu	prezes	okres	Losy zarządu
I	płk Jan Rzepecki	IX 1945-XI 1945	Rozbity przez UB
II	płk Franciszek Niepokólczycki	XII 1945-X 1946	Rozbity przez UB
III	ppłk Wincenty Kwieciński	X 1946-I 1947	Rozbity przez UB
IV	płk Łukasz Ciepliński	I 1947 – jesień 1947	Rozbity przez UB

WiN-owi nie dane było doprowadzenie do demobilizacji oddziałów leśnych. Agresywna postawa oddziałów bezpieczeństwa i NKWD (których liczebność stale rosła), posługiwanie się prowokacjami, masowe aresztowania, barbarzyńskie śledztwa spowodowały, że oddziały leśne zamiast topnieć - rosły. Pseudonimy „Łupaszk” (Zygmunta Szendzielarza), „Orlika” (Marina Bernaciaka) czy „Ognia” (Józefa Kurasia) znane były w całym kraju. Liczba ofiar po obu stronach tej nieregularnej wojny z lat 1945-1949 jest trudna do ustalenia, bo oprócz oddziałów poakowskich i NSZ w lasach działało sporo band kryminalnych czy nawet organizowanych przez UB. Oblicza się ją na około 14-21 tysięcy zabitych. Liczbie tej towarzyszyło przynajmniej 62 tysiące aresztowanych i ponad 10 tysięcy w obozach pracy. Do tego dochodziło przynajmniej 60 tys. wywiezionych do ZSRR. Większość aresztowanych i wywiezionych nie miała zresztą wiele wspólnego z antykomunistycznym podziemiem.

Przejęcie władzy przez stalinistów nie zakończyło procesu stalinizacji. Tak, jak w innych krajach „demokracji ludowej” dostosowano konstytucję do radzieckiej, zapewniono ZSRR pełną kontrolę nad polityką zewnętrzną i wewnętrzną, sterroryzowano społeczeństwo, rozpoczęto kolektywizację rolnictwa. Prowadzona od 1945 dyskretna walka z Kościołem nabrała tempa.

System państwa miał tendencje do zaostrzania prawnych represji wobec obywateli. Wprowadzono nową ustawę o adwokaturze, według której adwokat zamiast bronić oskarżonego miał współpracować z sądem i „innymi władzami” w interesie państwa. W praktyce sprowadzało się to do uczynienia z adwokatów oskarżycieli posiłkowych. Wchodziły w życie kolejne dekrety, pozwalające na karanie karą śmierci (m.in. o ochronie własności społecznej czy tajemnicy państwowej).

Terror nie zakończył się wraz ze zdobyciem władzy, wręcz przeciwnie – narastał. Więzienia wypełniały się byłymi oficerami AK (nawet tymi ułaskawionymi przed 1949 r.), wkrótce dołączyli do nich inteligenci i chłopcy sprzeciwiający się kolektywizacji (w tym blisko 5 tys. aresztowano w ciągu jednej nocy w ramach tzw. akcji „K”), żołnierze PSZ, którzy wrócili z

Zachodu, robotnicy i chłopci skazani za "szkodnictwo gospodarcze" (wystarczyło spóźnienie do pracy), a także osoby, które uprawiały tzw. szeptaną propagandę, czyli np. opowiedziały dowcip o Stalinie (co 5 więzień polityczny). Nie ratowała przed aresztowaniem przeszłość (członkostwo w PPR czy PZPR, walki w GL/AL), ani też działalność w strukturach władzy. Powstał nawet w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego (MBP) specjalny X Departament, który zajmował się "oczyszczaniem" PZPR. W 1952 w PRL było ok. 50 tys. więźniów politycznych. W pokazowych procesach, zanim zapadły wyroki śmierci, storturowani oskarżeni przyznawali się do absurdalnych zarzutów. Arsenał środków, służących do wymuszenia zeznań był równie bogaty jak ten stosowany przez Gestapo.

Materiał o socrealizmie

Do 1947 mimo istnienia cenzury prewencyjnej istniała swoboda twórczości. Potem jednak B. Bierut zalecił "przejsie do planowania także w dziedzinie kultury" co oznaczało ukrócenie działań twórczych niezgodnych z nowymi, socrealistycznymi kanonami. Proponowano dopisanie nowych zakończeń np. do *Irydiona* czy *Nie-boskiej komedii*. Twórcom, którzy wykazywali nadmierny indywidualizm, nie publikowano utworów. Spotkało to także tych, którzy szczerze zaangażowali się w przemianę po stronie rządowej. Odtąd należało pisać o Stalinie lub "o trudzie robotniczym" i zaletach kolektywizacji oraz przodującej roli ZSRR. Jeśli ktoś chciał napisać np. poemat, inspirowany zachwytem nad sztuką gotyku, powinien go odpowiednio uzupełnić, pisząc o socjalistycznych budowach i nowoczesności (co przydarzyło się K. I. Gałczyńskiemu w zakończeniu poematu *Wit Stwosz*). Polska kultura nie wytrzymała długo takiego nacisku. Już od 1954 zaczęła się krytyka socrealizmu, a nawet zanegowano jego wartość w ogóle (tego odważnego kroku dokonał krytyk Jan Błoński). W 1955 wystawa młodych plastyków w warszawskim Arsenale¹ wzbudziła oburzenie władz – była manifestacją twórczej swobody i nawiązaniem do wzorów zachodnich. Prawdziwego przełomu dokonał jednak opublikowany 21 sierpnia 1955 *Poemat dla dorosłych* Adama Ważyka.

Materiał pochodzi w większości z podręcznika Grzegorza Szymanowskiego, Piotra Trojańskiego Historia. Klasa 3. Ludzie i epoki. Podręcznik do liceum i technikum, ZNAK, Kraków 2004.

Adam Ważyk – Poemat dla dorosłych
Fragment 4

Ze wsi, z miasteczek wagonami jadą
zbudować hutę, wyczarować miasto,
wykopać z ziemi nowe Eldorado,
armią pionierską, zbieraną hałastrą
tłoczą się w szopach, barakach, hotelach
człapią i gwizdzą w błotnistych ulicach:
wielka migracja, skudłona ambicja,
na szyi sznurek - krzyżyk z Częstochowy,
trzy piętra wyzwick, jasieczek puchowy,
macióra wódki i ambit na dziewczki,
dusza nieufna, spod miedzy wyrwana,
wpół rozbudzona i wpół obłąkana,
milcząca w słowach, śpiewająca śpiewki,
wypchnięta nagle z mroków średniowiecza
masa wędrowna, Polska nieczłowiecza
wyjąca z nudy w grudniowe wieczory...
W koszach od śmieci na zwieszonym sznurze
chłopcy latają kotami po murze,
żeńskie hotele, te świeckie klasztory,
trzeszczą od tarła, a potem grafinie
miotłu pozbędą się - Wisła tu płynie.

Wielka migracja przemysł budująca,
nie znana Polsce, ale znana dziejom,
karmiona pustką wielkich słów, żyjąca
dziko, z dnia na dzień i wbrew kaznodziejom
w węglowym czadzie, w powolnej męczarni,
z niej się wytapia robotnicza klasa.
Dużo odpadków. A na razie kasza.

Materiały w Internecie

http://ipn.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0008/47753/1-6306.pdf

http://ipn.gov.pl/_data/assets/pdf_file/0005/47786/1-6310.pdf

<http://ipn.gov.pl/publikacje/ksiazki/general-august-emil-fieldorf-nil> (informacje o książce)

<http://fieldorf.pl/>

<http://www.polskieradio.pl/8/405/Artykul/793019,Emil-Fieldorf-honor-nie-pozwalal-mu-prosic-o-laske-Bieruta>

http://web.archive.org/web/20080524181226/http://wilk.wpk.p.lodz.pl/~whatfor/zw_5_6_bryg_wil.htm

<http://archiwum.dlapolski.pl/informacje/Czytaj-art-1134.html>

<http://www.inka.witryna.info/>

<http://dzieje.pl/postacie/danuta-siedzikowna-1928-1946>

http://www.wir.e12.pl/viewpage.php?page_id=90

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Socrealizm>

http://pl.wikipedia.org/wiki/Architektura_socrealistyczna_w_Polsce

http://pl.wikipedia.org/wiki/Nowe_Tychy

<http://www.pkin.pl/PL/o-palacu/>

<http://www.sztuka.net/palio/html.run? Instance=www.sztuka.net.pl& PageID=857&newsId=5062& callingPageId=856& CheckSum=-279609285>

<http://www.kronikarp.pl/szukaj,40473,strona-1>

<http://www.gazetacz.com.pl/artykul.php?id=2921&idm=66>

<http://www.obieg.pl/ksi%C4%85%C5%BCKi/5625>

